

עניינים תוכן

מבוא.....	2
סקירת ספרות.....	2
מתודולוגיה	4
ממצאים	6
דיון	10
סיכום	11
רשימה ביבליוגרפית.....	13
נספחים.....	14

מבוא

עבודה זו תבקש לנתח את החוויה של יציאה לאקדמיה על ידי בת החברה הדרוזית. המטרה של העבודה היא לבחון את השפעות הפנייה להשכלה גבוהה והתרבות אליה נחשפות נשים דרוזיות על זהותן כאישה משכילה. כיצד הן חוות את החוויה וכיצד הם משפרת את החיים שלהם בחברה כאשר הם חוזרות אליה.

סקירת ספרות

" נשים משכילות בחברה הדרוזית": כיצד חווה אישה צעירה (בת לעדה הדרוזית) את יציאתה ללימודים באקדמיה?

בסקירת ספרות זו נעמוד על שלוש גישות מחקריות לנושא מפגשן של נשים דרוזיות צעירות החיות במדינת ישראל עם ההשכלה הגבוהה. שלוש גישות אלה, כפי שמשקפות בשלושת המאמרים הנסקרים יוצאות משלוש נקודות מוצא כרונולוגיות המסודרות בצורה ליניארית עוקבת מבחינת התהליך אותו עוברת האישה הדרוזית: א. מאבקן של נשים דרוזיות לצאת ללימודים (ברכאת, 2018) ב. התהליכים התרבותיים והמגדריים אותן הן חוות בעת הלימודים (וינר-לוי, 2006) ג. תהליכים תרבותיים ומגדריים אותן הן חוות לאחר שהן שבות למסגרת החברתית האורגנית שלהן עם סיום לימודיהן (Abu-Rabia-Queder & Weiner-Levy, 2008). שלושת המאמרים מסתמכים על ספרות מחקרית ועל ראיונות וכולם רואים ביציאה ללימודים גבוהים שינוי זהות-חוויה מאתגרת ולעיתים אף כואבת, למרות כל היתרונות, עבור הסטודנטית הדרוזית.

הדיון של ברכאת בקשיים הניצבים בפני הנשים הדרוזיות בבואן לפרוץ את גבולות החברה הפטריארכלית בה הן חיות ולצאת ללימודים גבוהים מסתכם למעשה באופן מורכב, דהיינו, אין דפוס אחיד להתמודדותן של הנשים עם הקשיים הללו. מהן שהתנסו בקשיים גדולים אותם הערימו על דרכן בני המשפחה הקרובה והחוג החברתי ומהן שדווקא זכו לתמיכה מהמעגל הקרוב אליהן ובזכותה הצליחו לפרוץ את טבעת המגבלות ולהגשים את רצונן ללמוד. בהתאמה, היו כאלה שהתייאשו ונטשו את מעגל הלימודים בגלל מגבלות אלה והיו כאלה שהצליחו בזכות התמיכה המשפחתית, למרות שלעיתים שילמו בני המשפחה הקרובה ובמיוחד אימהות, מחיר חברתי כבד כדי שהבת תוכל לצאת ללימודים. מאמרה של ברכאת הדין בקשייה של האישה הדרוזית השואפת לצאת ללימודים מנתח באמצעות שימוש במונח "סוכנות פעולה" את דרכי המאבק של הנשים הדרוזיות במוסכמות החברתיות וכן מנתח את המשמעות העמוקה יותר של השכלה גבוהה כשינוי בזהות - דהיינו אשה שיוצאת ללימודים חוזרת מהם והיא בעלת זהות אחרת מזו שהייתה לה. זאת עקב החשיפה להשכלה ולאנשים ממגזרים חברתיים אחרים. עם זאת, מציינת ברכאת כי במשך העשורים

שחלפו מאז קום המדינה, יש יותר ויותר נשים דרוזיות שמצליחות לצאת ללמוד למרות היותן בנות לחברה פטריארכלית.

המחקר מתבסס על ראיונות של 60 נשים דרוזיות, מחציתן משכילות ומחציתן פחות משכילות. המרואיינות נשאלו אודות תחושותיהן ביחס להשכלה ועל הדימוי העצמי שלהן בהקשר אליה. המאפיין העיקרי של ההתמודדות של הנשים עם הקושי לתפיסתה של ברכאת היה מיקוח, תמרון וניהול משא ומתן אטי ושוחק עם ההורים והמשפחה הקרובה. כלומר, אומרת ברכאת, אין לפנינו מהפכה, ולמרות השינויים החברתיים שחלו במשך עשרות שנים במגזר כולו, עדיין נאלצת האשה הדרוזית לפלס את דרכה ללימודים בתחבולות. תחבולות אלה שנערכות כמובן בשיתוף הצד השני למשא ומתן, מציבות לדעתה של ברכאת את החברה הדרוזית בצומת דרכים היסטורי מבחינה חברתית ומגדרית (ברכאת, 2018).

שינוי זהות הוא תמה מרכזית המשותפת לשלושת המאמרים הנסקרים, אלא שכאמור מדובר בנקודות זמן שונות מבחינת התהליך שעוברת האשה הדרוזית שואפת ההשכלה. לאחר שהצליחה לצאת ללמוד, היא ניצבת בפני שינוי זהות, כך לטענתה של נעמי וינר-לוי שמנסה לעמוד על משמעותו של שינוי זה (וינר-לוי, 2006). כמו ברכאת שהציגה את עצם ההשכלה כשינוי זהות, מתבססת גם וינר-לוי על ספרות המציגה את רכישת ההשכלה כתמורות בזהות, במיוחד כאשר מדובר בנשים דרוזיות. במאמרה היא מציגה את מרכיבי התמורות בזהות, עקב רכישת השכלה המופיעים בספרות ואת התהליכים הגורמים להם, בעיקר בהיבט המגדרי ובהיבט הכלכלי של חייהן של הנשים הנדונות. האוניברסיטה נתפסת על ידי החוקרת כמקום בו מתקיימת חשיפה לתרבות אחרת בו זמנית עם חשיפה לידע והזדמנות להעצמה אישית של הסטודנטיות. ממצאיו העיקריים של המחקר של לוי – וינר עולה כי החשיפה האיטית וההדרגתית לידע ולאנשים שבאו מתרבויות שונות הביאה להטמעה של ערכים חדשים ולשינוי בזהות. השינוי בא לידי ביטוי בתפיסת העולם, בזעזוע קונספטואלי של מוסכמות איתנות ועתיקות. הפלורליזם שבשיח האקדמי והמפגש עם דרכי החשיבה המערביות הביאו ספקות ושאלות ביחד עם ההבנה שאין אמת אחת. כל אלה עמדו בסתירה למטען שהביאו הסטודנטיות מביתן. הן נוכחו לדעת שמותר ואף רצוי להשתמש בסקרנות כדי לענות על שאלות וגם שלא תמיד יש בכלל תשובות לכל השאלות והפנימו את התובנות הללו.

לאחר התמורות בזהות ובהשקפת עולמה, צריכה האשה הדרוזית שסיימה את לימודיה לשוב לכור מחצבתה ולהתמודד עם קשיים מסוג חדש. לכך מתייחסות וינר-לוי ואבו רביע קדר (Abu-Rabia-Queder & Weiner-Levy, 2008). הן ערכו מחקר בקרב נשים דרוזיות ובדוויית שחזרו מלימודים אל כפריהן ועמדו על ההתמודדות שלהן עם התמורות שחלו בזהותן לאחר שרכשו השכלה. תמורות אלה מכונות על ידי שתי החוקרות "הגירה פנימית" ('internal immigration'), כלומר זהו לדעתן שינוי תרבותי מהותי ועמוק ולא מינורי. בהתבסס על ראיונות עם נשים שחזרו לכפרן לאחר שלמדו, מגיעות החוקרות למסקנה שהתהליך החברתי-פסיכולוגי שהן עברו דומה לתהליך שעוברים מהגרים שחיו בתרבות שונה מזו בה נולדו ושחזרו לאחר